

Achterblijvers in de bijstand

Paula van der Brug, Mathilda Copinga en Maartje Rienstra

Van de mensen die in 2001 in de bijstand kwamen, was 37 procent eind 2003 nog steeds afhankelijk van een bijstandsuitkering. De helft van deze bijstandsgerechtigden verliet voor eind 2002 de bijstand, daarna verliep de uitstroom traager. Vrouwen, niet-westerse allochtonen en mensen boven de 35 verlieten in de onderzochte periode minder vaak de bijstand dan mannen, autochtonen en jongeren.

1. Inleiding

Niet iedereen die op een bepaald moment afhankelijk wordt van bijstand, zal daar ook even lang van afhankelijk blijven. Om de samenstelling van de groep achterblijvers in de bijstand te onderzoeken, richt dit artikel zich op personen die in de loop van 2001 in de bijstand zijn gekomen. Op drie peilmomenten, namelijk eind 2001, eind 2002 en eind 2003, wordt de samenstelling van de groep die dan nog steeds bijstand ontvangt, beschreven naar een aantal demografische kenmerken. De overheid wil langdurige werkloosheid voorkomen en wellicht kan door het geboden inzicht het beleid ter voorkoming van langdurige werkloosheid beter worden afgestemd op de groepen die langere tijd van de bijstand afhankelijk zijn.

Een bestaande maatregel om mensen aan het werk te krijgen en te houden is het inzetten van reïntegratietrajecten, zoals het aanbieden van scholing of een sollicitatiecursus. In oktober 2004 is een rapport gepubliceerd dat door het Centrum voor Beleidsstatistiek van het CBS in opdracht van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid is opgesteld. Hierin is onder andere nagegaan of personen die instromen in de bijstand na een jaar de uitkering beëindigen, al dan niet na inzet van een traject (Van der Brug e.a., 2004). Het onderzoek waarover hier wordt gerapporteerd vormt een vervolg op dat rapport.

2. Resultaten

2.1 Instromers in de bijstand in 2001

De instroom in de bijstand bestaat in 2001 uit 80 duizend personen tussen de 15 en 55 jaar. Ruim de helft van deze personen is vrouw. Naar herkomst blijkt het aantal autochtone instromers vrijwel even groot als het aantal niet-westerse allochtone instromers. Wordt er gekeken naar een combinatie van deze twee kenmerken, dan is te zien dat meer autochtone vrouwen instromen dan autochtone mannen. Bijna zes op de tien autochtone instromers was vrouw. Hetzelfde geldt voor de westerse allochtonen. Bij de niet-westerse allochtonen is de verhouding juist tegengesteld. Van deze groep bestond de instroom in de bijstand voor 46 procent uit vrouwen.

Een op de drie personen die instromen in de bijstand is tussen de 25 en 35 jaar, terwijl slechts een op de zeven nieuwe bijstandsgerechtigden tussen de 45 en 55 jaar is. In elke leeftijdsklasse is ruim de helft van de personen arbeidsplichtig. De overigen zijn hiervan vrijgesteld, bijvoorbeeld omdat zij onderwijs volgen of thuis jonge kinderen verzorgen. In de vier grote steden zijn nieuwe bijstandsgerechtigden minder vaak arbeidsplichtig dan in de kleinere gemeenten.

Wanneer de instroom in de bijstand wordt afgezet tegen de hele Nederlandse bevolking van 15 tot 55 jaar, blijkt dat niet-westerse allochtonen veel vaker in de bijstand komen dan autochtonen. In 2001 was van de totale bevolking van 15 tot 55 jaar 9 procent van niet-westers allochtone herkomst, terwijl deze groep goed was voor 44 procent van de instroom in de bijstand. Voor westerse allochtonen gold dat hun aandeel in de instroom in de bijstand vrijwel even groot was als hun aandeel in de Nederlandse bevolking.

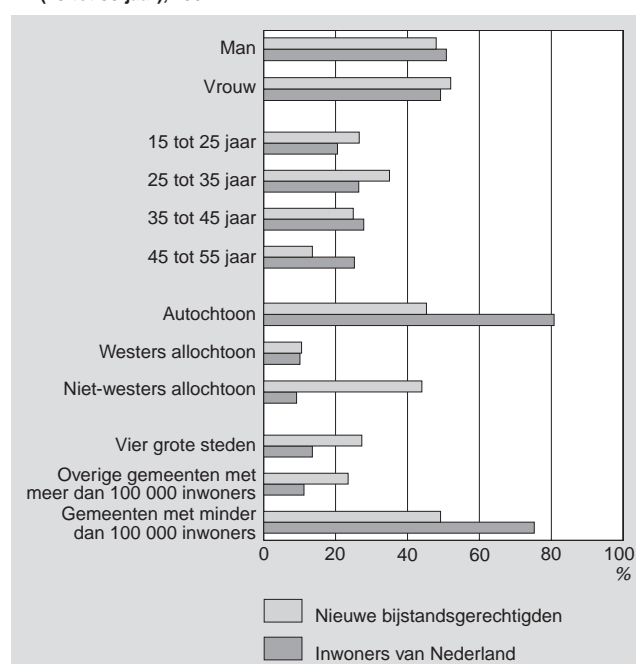
Staat 1
Nieuwe bijstandsgerechtigden in 2001 naar geslacht

	Totaal	Man	Vrouw	Man	Vrouw
	<i>x 1 000</i>			<i>%</i>	
Totaal	80,1	38,4	41,7	48	52
Leeftijd					
15 tot 25 jaar	21,3	9,7	11,6	46	54
25 tot 35 jaar	28,1	13,7	14,4	49	51
35 tot 45 jaar	20,0	10,0	10,0	50	50
45 tot 55 jaar	10,9	5,2	5,7	48	52
Herkomstgroepering					
Autochtoon	36,4	15,4	21,0	42	58
Westerse allochtoon	8,4	3,8	4,6	45	55
Niet-westerse allochtoon	35,3	19,2	16,1	54	46
Arbeidsplicht					
Wel arbeidsplicht	44,9	24,3	20,6	54	46
Geen arbeidsplicht	35,2	14,1	21,1	40	60
Woongemeente					
Vier grote steden	21,8	11,6	10,2	53	47
Overige gemeenten met meer dan 100 000 inwoners	18,8	9,2	9,6	49	51
Gemeenten met minder dan 100 000 inwoners	39,4	17,6	21,8	45	55

Verder woonde een op de zeven Nederlanders van 15 tot 55 jaar in de vier grote steden Amsterdam, Rotterdam, Den Haag of Utrecht. Van de instroom in de bijstand in 2001 woonde meer dan een kwart in een van de vier grote steden. Bewoners van de vier grote steden werden dus veel vaker afhankelijk van een bijstandsuitkering dan mensen die daar buiten wonen. Hetzelfde gold voor bewoners van de overige gemeenten met meer dan 100 duizend inwoners. In gemeenten met minder dan 100 duizend inwoners kwamen naar verhouding weinig personen in de bijstand.

Een verdeling naar geslacht laat een veel evenwichtiger beeld zien, evenals de verdeling naar leeftijd. Wel is het zo dat personen onder de 35 jaar relatief vaker in de bijstand komen dan personen van 35 jaar en ouder. Vooral personen tussen de 45 en 55 jaar zijn ondervertegenwoordigd.

1. Nieuwe bijstandsgerechtigden en inwoners van Nederland (15 tot 55 jaar), 2001

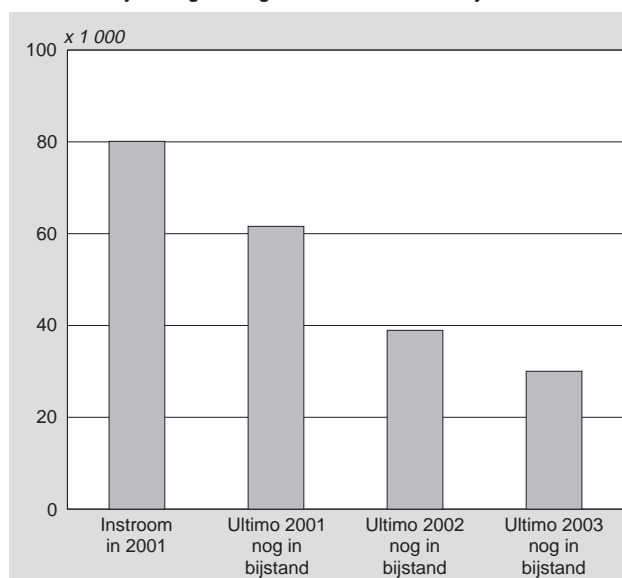

2.2 Uitstroom op drie peilmomenten

Van de 80 duizend personen die in 2001 instromen in de bijstand heeft iets meer dan 20 procent aan het eind van het jaar zijn uitkering weer beëindigd. Een gedeelte van de instromers heeft dus maar heel kort een bijstandsuitkering ontvangen. Een jaar later zat bijna de helft van de instromers van 2001 nog steeds in de bijstand. Nog een jaar later, eind 2003, is iets meer dan 60 procent van de oorspronkelijke instroom uitgestroomd. De uitstroom uit de bijstand gaat dus trager naarmate de duur van de uitkering toeneemt. Van degenen die eind 2001 nog een bijstandsuitkering hadden, beëindigde 37 procent in 2002 de uitkering. Van degenen die eind 2002 nog een bijstandsuitkering hadden, verliet 23 procent in het daaropvolgende jaar de bijstand.

In staat 2 is per peilmoment de samenstelling te zien van de overgebleven groep bijstandsgerechtigden die in de

2. Nieuwe bijstandsgerechtigden in 2001 en achterblijvers

loop van 2001 in de bijstand gekomen zijn. Daarnaast is de samenstelling bekend van de startpopulatie: alle personen die in 2001 voor het eerst een bijstandsuitkering kregen. Hieruit blijkt dat het aandeel jongeren (15 tot 25 jaar) afneemt. Onder de instromers in 2001 namen jongeren nog 27 procent voor hun rekening. Eind 2003 is hun aandeel afgenomen tot 19 procent. Dit betekent dat jongeren vaker dan volwassenen kort na instroom hun uitkering weer beëindigen. Het aandeel van de leeftijdscategorie 25 tot 35 jaar bleef gelijk, wat inhoudt dat zij op het gemiddelde zitten wat uitstroom betreft. Personen van 35 jaar en ouder blijven juist langer in de bijstand: hun aandeel nam toe in de tijd.

Mensen met een arbeidsplicht stroomden vaker uit dan mensen zonder arbeidsplicht. Het aandeel zonder arbeidsplicht nam toe van 44 procent van de instroom in 2001 tot 51 procent van de achterblijvers eind 2003. Dit lijkt weinig verrassend, maar ook mensen zonder arbeidsplicht beëindigen vaak hun uitkering. Van alle instromers zonder arbeidsplicht in 2001 was meer dan de helft eind 2003 uitgestroomd. Voor de instromers met arbeidsplicht lag dit aandeel op tweederde. De verwachting is dat personen zonder arbeidsplicht niet actief naar werk zoeken en dus langer in de bijstand blijven. Dit wordt wel bevestigd, maar het verschil in uitstroom tussen personen met en zonder arbeidsplicht is beperkt.

Wanneer een uitsplitsing naar gemeentegrootte wordt gemaakt, blijkt de samenstelling van de groep die in de bijstand blijft nauwelijks te veranderen. Door de jaren heen bleef het aandeel dat in de vier grote steden woont rond de 28 procent liggen. Mannen stroomden vaker uit dan vrouwen; van de instromers in 2001 was 52 procent vrouw, terwijl van degenen die eind 2003 nog in de bijstand zaten 61 procent vrouw was. Tot het tweede peilmoment eind 2002 verlieten autochtonen naar verhouding vaker de bijstand dan niet-westerse allochtonen. De verdeling van de achterblijvers naar herkomstgroepering was eind 2003 echter gelijk aan die van eind 2002.

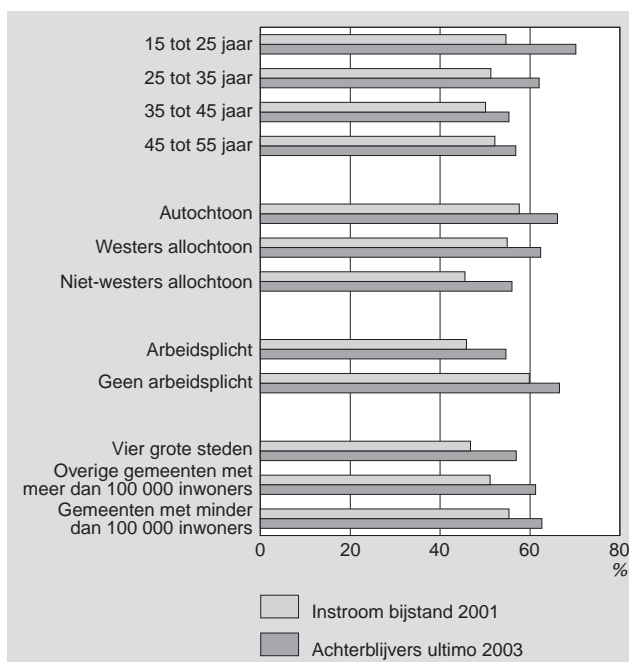
Staat 2
Nieuwe bijstandsgerechtigden in 2001 en achterblijvers

	Instream 2001	Ultimo 2001	Ultimo 2002	Ultimo 2003
Totaal	80 130	61 570	38 960	30 030
<i>% van het totaal</i>				
Totaal	100	100	100	100
Geslacht				
Man	48	46	42	39
Vrouw	52	54	58	61
Leeftijd				
15 tot 25 jaar	27	24	21	19
25 tot 35 jaar	35	35	35	35
35 tot 45 jaar	25	26	27	28
45 tot 55 jaar	14	15	17	18
Herkomstgroepering				
Autochtoon	45	43	40	40
Westers allochtoon	11	10	11	11
Niet-westers allochtoon	44	47	49	49
Arbeidsplicht				
Wel arbeidsplicht	56	53	50	49
Geen arbeidsplicht	44	47	50	51
Woongemeente				
Vier grote steden	27	29	29	28
Overige gemeenten met meer dan 100 000 inwoners	23	23	23	22
Gemeenten met minder dan 100 000 inwoners	49	49	49	49

2.3 Verschillen naar geslacht en herkomst

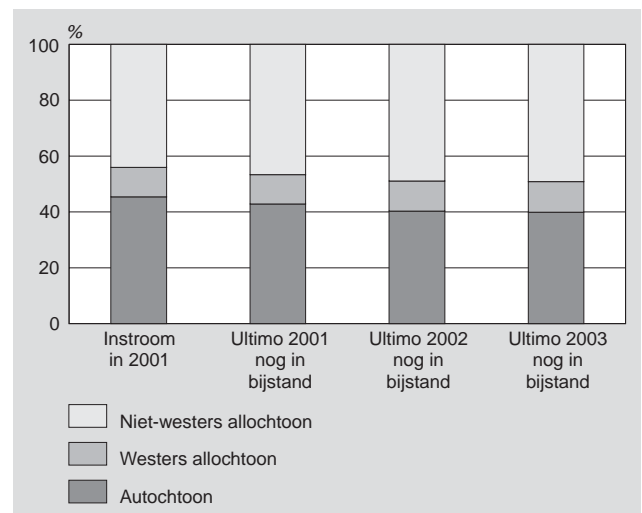
Vrouwen zijn langer afhankelijk van de bijstand dan mannen. Dit geldt voor alle onderzochte demografische variabelen als leeftijd, herkomstgroepering en gemeentegrootte. Vooral onder jongeren nam het aandeel vrouwen fors toe. Eind 2001 was 58 procent van de achterblijvers tussen de 15 en de 25 jaar vrouw. Eind 2003 was dit opgelopen tot maar liefst 70 procent. Daarnaast nam onder degenen met arbeidsplicht het aandeel vrouwen sneller toe dan onder degenen zonder arbeidsplicht.

3. Aandeel van vrouwen in de nieuwe bijstandsgerechtigden in 2001 en achterblijvers ultimo 2003

De instroom in 2001 bestaat uit 36 duizend autochtonen, ruim 8 duizend westerse allochtonen en 35 duizend niet-westerse allochtonen. Hiervan zijn er eind 2003 nog 12 duizend autochtonen, 3 duizend westerse allochtonen en 15 duizend niet-westerse allochtonen over. Het aandeel niet-westerse allochtonen bij de achterblijvers ligt eind 2003 iets hoger dan bij de instroom in 2001. De toename is het gevolg van het feit dat zij eind 2001 en eind 2002 minder vaak zijn uitgestroomd dan autochtonen en westerse allochtonen. Deze ontwikkeling is het sterkst in de categorie 15 tot 25 jaar, maar doet zich voor in alle leeftijdscategorieën. De populaties van achterblijvers eind 2002 en eind 2003 verschillen nauwelijks naar herkomstgroepering. Het aandeel westerse allochtonen blijft zelfs gedurende de gehele periode constant met een op de tien, zowel in de instroom van 2001 als bij de achterblijvers op de achtereenvolgende peilmomenten.

4. Nieuwe bijstandsgerechtigden in 2001 en achterblijvers naar herkomstgroepering

De groep niet-westerse allochtonen die in 2001 instroomde, bestond voor meer dan de helft uit mannen. Eind 2003 was het aandeel vrouwen onder niet-westerse allochtonen juist groter dan het aandeel mannen. Ook bij de autochtonen en westerse allochtonen nam het aandeel vrouwen in de populatie toe, terwijl hier al bij de instroom in 2001 sprake was van een meerderheid aan vrouwen. Bij de autochtonen bestond de groep achterblijvers eind 2003 zelfs uit twee keer zoveel vrouwen als mannen.

3. Tot besluit: Achterblijvers

Het adagium *eens in de bijstand altijd in de bijstand* is zeker niet op iedereen van toepassing. De helft van de nieuwe bijstandsgerechtigden in 2001 stroomde al uit voor eind 2002. Daarna ging de uitstroom aanzienlijk trager en leken de mogelijkheden om uit de bijstand te komen af te nemen. Eind 2003 waren vijf op de tien achterblijvers niet-westers allochtoon en zes op de tien achterblijvers vrouw. Het snelst vindt uitstroom uit de bijstand plaats onder mannen van autochtone herkomst. Maar ook niet-westers allochtone mannen stromen nog altijd sneller uit dan autochtone vrouwen. Vrouwen van niet-westers allochtone herkomst stromen het minst uit. Slechts de helft van de niet-westers allochtone vrouwen die in 2001 bijstandsafhankelijk werden, heeft eind 2003 de bijstand verlaten.

Jongeren beëindigden vaker hun bijstandsuitkering dan ouderen. De achterblijvers wonen overal en zijn niet geconcentreerd in de stad of juist verspreid over het platteland. Wel is het zo dat vooral in de grotere steden de allochtone bijstandsontvangers wonen en de autochtonen meer buiten de grotere steden.

4. Technische toelichting

De gegevens over de bijstandsuitkeringen zijn afkomstig van de bijstandsregistraties over 2001 tot en met 2003.

Deze registraties bevatten gegevens over personen met een algemene periodieke bijstands-, IOAW- of IOAZ-uitkering. Bijzondere bijstand is buiten beschouwing gelaten. Het begin en eind van een bijstandsperiode is bepaald aan de hand van het wel of niet voorkomen van de uitkering in respectievelijk de vorige en volgende maand.

In de bijstandsregistraties wordt per uitkering aangegeven of de aanvrager en eventuele partner een arbeidsplicht hebben. Een ontheffing van de arbeidsplicht wordt gegeven aan personen die bijvoorbeeld in een scholingstraject zitten of kinderen onder de vijf jaar verzorgen.

Overige kenmerken van bijstandsontvangers, zoals leeftijd, herkomstgroep en woongemeente zijn afkomstig uit de Gemeentelijke Basisadministratie. Alle kenmerken zijn bepaald op moment van instroom.

Instromers in de bijstand zijn personen die worden opgenomen in de registratie van bijstandsuitkeringen in 2001. Het is mogelijk dat een persoon binnen één kalenderjaar meerdere keren instroomt. Deze herhaalde instromers worden buiten beschouwing gelaten. Het gaat om 1 710 personen.

Gekozen is om bijstandsontvangers tot 55 jaar te volgen. De voor de hand liggende leeftijdsklassen 55 tot 65 jaar en 65 jaar en ouder zijn om de volgende redenen buiten beschouwing gelaten. Voor personen van 55 jaar en ouder zijn er na het derde peilmoment weinig prikkels om uit te stromen aangezien personen van 57,5 jaar en ouder geen sollicitatieplicht meer hebben. Daarnaast is het niet waarschijnlijk dat bijstandsontvangers van 65 jaar en ouder de bijstand nog verlaten.

Literatuur

Paula van der Brug, Mathilda Coppinga en Maartje Rienstra (2004). *Langs de zijlijn, hoe verder? Cijferonderzoek Sluiten-de Aanpak 2003*; herziene versie, CBS: Voorburg/Heerlen.

Tabel 1
Nieuwe bijstandsgerechtigden in 2001 en achterblijvers naar geslacht

	Instroom 2001			Ultimo 2001			Ultimo 2002			Ultimo 2003		
	Totaal	Man	Vrouw	Totaal	Man	Vrouw	Totaal	Man	Vrouw	Totaal	Man	Vrouw
<i>x 1 000</i>												
Totaal	80,1	38,4	41,7	61,6	28,3	33,2	39,0	16,3	22,7	30,0	11,8	18,2
Leeftijd												
15 tot 25 jaar	21,3	9,7	11,6	15,1	6,4	8,7	8,1	2,8	5,3	5,6	1,7	4,0
25 tot 35 jaar	28,0	13,7	14,4	21,6	10,0	11,6	13,8	5,7	8,1	10,5	4,0	6,5
35 tot 45 jaar	19,9	10,0	10,0	15,9	7,7	8,2	10,6	4,9	5,7	8,4	3,8	4,6
45 tot 55 jaar	10,8	5,2	5,7	9,0	4,2	4,8	6,5	2,9	3,6	5,5	2,4	3,1
Herkomstgroepering												
Autochtoon	36,4	15,4	21,0	26,4	10,5	15,9	15,7	5,6	10,1	12,0	4,1	7,9
Westers allochtoon	8,4	3,8	4,6	6,5	2,7	3,7	4,2	1,6	2,6	3,3	1,2	2,1
Niet-westers allochtoon	35,3	19,2	16,1	28,7	15,1	13,6	19,1	9,1	10,0	14,7	6,5	8,3
Arbeidsplicht												
Wel arbeidsplicht	44,9	24,3	20,6	32,8	17,3	15,5	19,4	9,4	10,0	14,7	6,7	8,0
Geen arbeidsplicht	35,2	14,1	21,1	28,8	11,1	17,7	19,5	6,9	12,6	15,3	5,1	10,2
Woongemeente												
Vier grote steden	21,9	11,6	10,2	17,6	9,1	8,5	11,1	5,2	5,9	8,5	3,6	4,8
Overige gemeenten met meer dan 100 000 inwoners	18,8	9,2	9,6	14,0	6,5	7,5	8,9	3,7	5,2	6,8	2,6	4,1
Gemeenten met minder dan 100 000 inwoners	39,4	17,6	21,8	29,9	12,8	17,2	19,0	7,4	11,6	14,8	5,5	9,3

Tabel 2
Nieuwe bijstandsgerechtigden in 2001 en achterblijvers naar herkomstgroepering

	Instroom 2001			Ultimo 2001			Ultimo 2002			Ultimo 2003		
	Autochtoon	Westers allochtoon	Niet-westers allochtoon	Autochtoon	Westers allochtoon	Niet-westers allochtoon	Autochtoon	Westers allochtoon	Niet-westers allochtoon	Autochtoon	Westers allochtoon	Niet-westers allochtoon
Totaal	36 390	8 450	35 270	26 400	6 450	28 710	15 700	4 200	19 060	11 980	3 290	14 740
<i>% van het totaal</i>												
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Geslacht												
Man	42	45	54	40	43	52	36	39	48	34	38	44
Vrouw	58	55	46	60	57	48	64	61	52	66	62	56
Leeftijd												
15 tot 25 jaar	25	22	29	22	21	27	18	18	23	17	16	21
25 tot 35 jaar	34	33	36	33	33	37	33	33	38	32	33	38
35 tot 45 jaar	25	27	24	26	28	25	28	29	26	28	29	28
45 tot 55 jaar	16	17	10	18	18	11	21	20	12	23	21	13
Arbeidsplicht												
Wel arbeidsplicht	55	55	58	51	52	56	47	47	53	46	47	52
Geen arbeidsplicht	45	45	42	49	48	44	53	53	47	54	53	48